

**СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

*С.О. Плідієнко, О.Г.Кот, відділення з підготовки молодших спеціалістів, спеціальність
«Бухгалтерський облік», 2 курс
Науковий керівник – Л.В. Федоренко, викладач відділення з підготовки молодших
спеціалістів ВП Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут»*

Досліджено питання впливу глобалізації на агропромисловий комплекс проаналізовано концептуальні підходи до визначення стратегії державного регулювання аграрного ринку в умовах глобалізації та вступу України в СОТ.

Ключові слова: стратегія, глобалізація, СОТ, державне регулювання, аграрна політика, конкурентоздатність

Світові інтеграційні процеси набувають стрімкого розвитку. Це обумовлює необхідність проведення реформ, тобто посилення ролі держави в розвитку економіки, у т.ч. її аграрного сектора. У зв'язку з цим актуальним є визначення стратегії державного регулювання розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобалізації.

Дослідженню питань глобалізації та процесу адаптації АПВ України до викликів глобального характеру присвятили свої публікації І. Михасюк, О. Могильний, Г. Мостовий, П. Саблук, О.

Метою даного дослідження є визначення сутності та теоретико-методологічних підходів до процесу глобалізації та його впливу на визначення стратегії державного регулювання розвитку агропромислового комплексу. Економічна лібералізація характеризується глибокими змінами в системі регулювання світової економіки. Протягом багатьох сторіч захисником національних економічних інтересів і регулятором внутрішніх господарських відносин країн, а також між національними суб'єктами і зовнішнім світом виступала держава. Вона встановлювала правила гри і примушувала фізичних та юридичних осіб їх дотримуватись. У міру розвитку ринкових регуляторів економіки складався симбіоз державного й ринкового регулювання. Однак в умовах глобалізації економіки держава як управлінська підсистема зіштовхнулася із принципово новою ситуацією. Держава все більше втрачає можливість ефективно використати такі традиційні важелі макроекономічного регулювання, як імпорتنі бар'єри й експортні субсидії, курс національної валюти

Одним і напрямків міжнародної інтеграції України є її вступ у СОТ. Тим більше що членство в цій організації полегшує доступ вітчизняних товарів на світові продовольчі ринки, відкриває одержання статусу держави, на яке буде поширюватися режим найбільшого сприяння в зовнішній торгівлі. Однак одночасно вступ до СОТ не тільки полегшить доступ вітчизняної продукції на світові ринки, а й відкриє внутрішній ринок для імпорту, у т.ч. продовольства, що може поглибити кризові явища в аграрному секторі України. Так, експерти виділяють для вітчизняних аграріїв три основних ризики вступу України до СОТ: лібералізація тарифного режиму, невідповідність вітчизняної сільгосппродукції стандартам СОТ і фіксування рівня державної підтримки аграрного сектора відповідно до вимог країн – учасниць переговорів.

Критерієм, за яким розраховується розмір прямої підтримки сільського господарства в країнах – членах СОТ, є агрегований рівень підтримки (AMS). Цей показник визначає ступінь впливу внутрішньої політики на умови торгівлі сільгосппродукцією. До таких мір ставляться програми пільгового кредитування аграріїв, дотування виробництва продуктів тваринництва рослинництва, різні компенсації тощо, тобто прямі дотації. У правилах ГАТТ/СОТ сукупність усіх цих програм називається “жовтою скринькою”. Саме розмір цієї “скриньки” і є предметом обговорення на переговорах країни – кандидата на вступ у СОТ. Вступивши в цю організацію, країна не має права перевищувати розмір “жовтої скриньки”.

Крім “жовтої скриньки”, у СОТ існує ще й так називана “зелена скринька”, до якої включаються державні програми, що прямо не впливають на рентабельність виробництва й формування ціни, наприклад, розвиток інфраструктури сільського господарства, боротьба зі шкідниками, екологічні програми й ін. Розмір цієї скриньки правилами СОТ не обмежується. Останні 10 років основні гравці Світового торговельного клубу витрачають на програми “зеленої скриньки” в п’ять – сім разів більше коштів, ніж на прямі дотації. В Україні поки спостерігається зворотна ситуація. Проаналізуємо структуру вітчизняної державної підтримки АПК, розділивши її відповідно до правил СОТ на “зелену” і “жовту скриньку”. У Міністерстві промислової політики ще не визначились, які програми “жовтої скриньки” стануть пріоритетними, а від яких необхідно буде відмовитись. Тому для успішного просування національної агропродовольчої продукції на світові ринки необхідно скорегувати державну стратегію розвитку агропромислового комплексу за такими напрямками:

- розвивати експортний потенціал аграрного сектора, при цьому необхідно дотримуватися балансу між внутрішнім і зовнішнім попитом на аграрну продукцію;
- реалізовувати потенціал в усіх перспективних напрямках аграрного виробництва: рапсу, сої, відродження тваринництва і вирощування льону (частка України до 1991 р. становила 14 % світового виробництва льону);
- нарощувати і підвищувати ефективність виробництва традиційної експортної продукції України – зернових культур, соняшника та підвищення конкурентоспроможності інших видів продукції на світових ринках;
- удосконалити механізм державного регулювання розвитку експортно-орієнтованих галузей аграрної сфери, їх підтримки й стимулювання (податкова, грошово-кредитна державна політика повинна бути спрямована на залучення інвестицій у модернізацію та розширення агропромислового виробництва)
- забезпечити сталість існуючих зовнішніх ринків збуту вітчизняної аграрної продукції та реалізовувати стратегію експансії на нові. Останнє твердження, на наш погляд, є одним з таких, на реалізацію якого не приділяється державою належної уваги.

Так, держава, витрачаючи значні бюджетні кошти на підтримку виробництва сільськогосподарської продукції, практично не вживає ніяких кроків для успішної реалізації вирощеного на зовнішніх ринках. Наприклад, з урахуванням того, що Україна три роки поспіль (2004 – 2006 рр.) одержувала врожай, який майже вдвічі перевищував внутрішнє споживання, кроки держави за пошуку нових ринків збуту закріплення на існуючих є вкрай недостатніми. Взагалі, в Україні, на жаль, відсутня єдина державна політика підтримки вітчизняних експортерів. Не випадково Україна практично немає постійних покупців продукції на світовому ринку. Традиційні ринки збуту є тільки у вітчизняного українського фуражного ячменя (Саудівська Аравія, країни Північної Африки). А по інших культурах ситуація змінюється щороку. Україну на світовому ринку називають “летючим голландцем” [13]. Вона, наприклад, часто реалізує продукцію в країнах, де погодні умови призвели до неврожаю, латаючи зернові прогалини. Те, що українські зернотрейдери сьогодні є пасивними учасниками світової торгівлі зерном, боляче б’є не стільки по них самим, скільки по вітчизняних аграріях.

І це при тому, що в кожному посольстві України існують торговельно-економічні місії (ТЕМ), які повинні представляти і захищати інтереси України в галузі зовнішньоекономічної діяльності, однак їхня діяльність неефективна. На нашу думку, ТЕМ повинні, у першу чергу, робити вітчизняним експортерам різного роду інформаційні послуги (інформацію про виставки, досліджувати кон'юнктуру ринку країни перебування, супроводжувати і висвітлювати антидемпінгові розслідування проти українських експортерів (і не тільки аграрної спрямованості). До того ж, ТЕМ повинна здійснювати збір економічної інформації: митної статистики, інформації про імпорт-експорт тощо.

Крім того, необхідно, щоб українські посольства в особі ТЕМ здійснювали організаційну підтримку в країні перебування (зустрічати вітчизняні бізнесменів, організовувати переговори тощо), досліджували діяльність партнерів вітчизняних експортерів у країні перебування на предмет їхньої платоспроможності.

Стратегія розвитку агропромислового комплексу в умовах глобалізації повинна враховувати регіональні особливості України. Традиційно існуюча регіональна аграрна спеціалізація України не є досконалою, оскільки ще за оюзних часів сільськогосподарські товаровиробники виробляли не те, що необхідно було ринку і відповідало місцевим ґрунтово-кліматичним умовам, а те, що амовляла держава. Тому необхідне вдосконалення розміщення аграрного виробництва, з урахуванням кон'юнктури аграрного ринку як внутрішнього, так і світового.

Глобалізація світової економіки і лібералізація торгівлі, на наш погляд, риведе до подальшої концентрації економічної діяльності в більша рарнорозвинених регіонах України, насамперед у тих, які спеціалізуються на виощуванні експортно орієнтованих культур (зернові, соняшник), а саме: Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області) та Порноморський (Одеська, Миколаївська, Херсонська області, АР Крим) економічні райони. Ці регіони в середньому за період 1990 – 2004 рр. збезпечували відповідно 17,4 та 21 % загальнодержавного виробництва зерна, а також 5,1 та 22,7 % виробництва соняшнику [6].

Лібералізація торгівлі після вступу України в СОТ може привести до подальшого зростання поляризації регіонального розвитку. Вступ до цієї організації дозволить розширити ринки збуту сільськогосподарської продукції, насамперед, експортно орієнтованих регіонів, і це головний позитивний ефект від процесу глобалізації. Водночас, слаборозвинені в аграрному плані регіони

України будуть відставати від групи лідерів за об'єктивних причин.

Для скорочення регіональної нерівності необхідні значні ресурси, оскільки вона обумовлена об'єктивними й довгостроково діючими факторами. Існує кілька інструментів такої політики. Розходження в економічному розвитку можуть бути зменшені шляхом міжрегіонального перерозподілу доходу – така політика активно проводиться в країні. Другий шлях – стимулювання розвитку відсталих регіонів, засноване на реалізації їхніх порівняльних переваг – цей інструмент поки що використовується недостатньо. Третій – переміщення населення, що вже відбувається природним шляхом у вигляді трудової міграції з одних регіонів країни до інших. Тільки оптимальне сполучення цих інструментів регіональної політики держави допоможе

пом'якшити регіональну нерівність розвитку аграрного сектора України та приведе до подальшого розвитку сільських територій. Тим більше, що стійкий розвиток сільських територій повинен стати одним з основних напрямків аграрної політики в Україні в найближчій перспективі. Головною метою державного регулювання розвитку сільських територій є забезпечення більш повного використання їхнього ресурсного потенціалу шляхом оптимального сполучення інтересів держави, регіону і населення.

Державна стратегія розвитку сільських територій повинна ґрунтуватися на комплексному підході, що припускає зосередження в регіональних центрах сільгоспвиробників, сервісних організацій, що переробляють підприємства, установ охорони здоров'я, початкового й середнього професійного утворення, побутового обслуговування, культури, торгівлі з метою створення однакових умов життя селян і їхніх закріплень у сільській місцевості. У цей час в Україні існує гостра демографічна проблема в сільській місцевості. Досить високими темпами зростає трудова міграція сільських жителів. Серед загальної чисельності мігрантів, внаслідок безробіття, зниження престижності праці в сільській місцевості, переважає молодь. Облаштованість сільських населених пунктів катастрофічно погіршується попри те, що в них проживає третина населення України (15,1 млн чоловік).

Для порівняння: частка селян у країнах ЄС становить лише 5 % економічно активного населення [12]. Тому питома вага зайнятих у сільському господарстві України працівників об'єктивно буде знижуватися до середньоєвропейського рівня й сприяти цьому будуть процеси глобалізації і вступ України в СОТ.

Тому в нових умовах господарювання нагальним стає питання працевлаштування працівників реформованих господарств. Із цією метою необхідно здійснювати системні заходи щодо розширення сфери застосування праці в сільській місцевості, створенню нових робочих місць, збільшенню обсягів тимчасових, сезонних оплачуваних суспільних робіт з метою забезпечення безробітного сільського населення коштами для гідного життя. Це доцільно здійснювати за рахунок таких стратегічних напрямків державного регулювання: подальшого розвитку інфраструктури аграрного ринку, споживчої кооперації, сфери побуту і торгівлі тощо;

Сільське господарство, мисливство, лісове та рибне господарство 19,4% промисловість 19,7%

будівництво 4,6% освіта 8,1% охорона здоров'я соціальна допомога 6,6% інші види економічної

діяльності 37,7% колективні, громадські та особисті послуги 3,9%

- підвищення інвестиційної привабливості регіонів;
- забезпечення функціонування наявних виробничих потужностей підсобних промислових підприємств (цехів) з переробки сільськогосподарської продукції в господарствах і створення нових робочих місць, у т.ч. на приватних підприємствах;
- пріоритетного надання дотацій роботодавцям, які створюють робочі місця, і виплати одноразової допомоги безробітним, особам, які відкривають власну справу в сільській місцевості за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- розвиток особистих підсобних, фермерських господарств;
- сприяння зайнятості населення і створенню нових робочих місць шляхом підвищення ефективності роботи служб зайнятості в сільській місцевості.

Проблему розвитку сільських територій неможливо вирішити без децентралізацію державних управлінських функцій на користь місцевого самоврядування, надання територіальним громадам реального самоврядування і фінансового забезпечення. Із цією метою необхідно забезпечити:

- розробку збалансованих програм соціально-економічного розвитку певних сільських територій відповідно до їх територіальних, природних, виробничих, демографічних особливостей;
- формування місцевих бюджетів під розроблені програми соціально-економічного розвитку і джерел їхнього фінансування;
- створення й ефективне керування (з розмежуванням функцій, повноважень і меж цих повноважень) соціальною інфраструктурою і комунальною власністю, організація їх ефективного матеріально-технічного й фінансового забезпечення;
- прийняття й реалізація рішень про створення, ліквідацію (за необхідності), реорганізації й перепрофілювання об'єктів як виробничої, так і соціальної інфраструктури на селі.

Матеріали Міжнародної студентської науково-практичної конференції «Перспективи розвитку аграрної вищої освіти України очима молодих науковців»

На основі проведених досліджень можна зробити такі висновки. Тенденції сучасних процесів глобалізації відбивають як об'єктивну, так і суб'єктивну сторони цього процесу. Процес інтернаціоналізації, що набув глобальних планетарних масштабів, як і процес регіональної інтеграції відбувається на двох рівнях. Перший – це рівень стихійно-ринкових процесів. На другому рівні вступають у систему відносин держави, які створюють міждержавні організації і в такий спосіб намагаються на наддержавному рівні регулювати процеси глобалізації. В умовах глобалізації національна держава як регулюючий механізм внутрішньоекономічних і міжнародних відносин зберігає свій економіко-політичний вплив, але вже в якості однієї (нехай навіть досить важливої) з ланок складного глобального механізму, що регулює глобальні економічні відносини. Тому в міру наростання темпів глобалізації все більша частина державного суверенітету буде перерозподілятися між локальними, регіональними та всесвітніми регулюючими інститутами.

У сучасних умовах формується цілісний механізм світової економіки, поза яким не може розвиватися жодна держава. Глобалізаційні процеси ведуть до поглиблення й уніфікації економічних інтеграційних процесів, викликаючи до життя нові форми організаційної єдності держав у даній сфері міжнародних відносин, у т.ч. за допомогою впровадження наднаціональних органів регулювання

Позитивним фактором стосовно вступу України до СОТ для аграрного сектора можна вважати гармонізацію законодавства, що регулює розвиток галузі. Ця гармонізація забезпечить вільний рух капіталів, кредитів, технологій, участь у міжнародному поділі праці. Це дуже важливо для аграрного сектора

Україні, що вимагає значних інвестицій для модернізації аграрного виробництва. Збільшення вкладення капіталу в аграрний сектор зі вступом у СОТ значно підсилить конкурентне середовище на внутрішньому аграрному ринку. Вважаємо, що здорова конкуренція буде додатковою рушійною силою подальшого розвитку агропромислового комплексу. На сьогодні Україна практично вичерпала можливості збільшення обсягів державної підтримки АПВ (за “жовтою скринькою”). У найближчій перспективі Україні необхідно буде це робити за правилами СОТ. Тому, на нашу думку, ще до вступу до СОТ Уряду необхідно якомога швидше, по-перше, провести повний аудит діючих державних програм підтримки агросектора на предмет їхньої ефективності й відмовитися від стимулювання збиткових виробництв; по-друге, змінити механізм надання прямих дотацій і, по-третє, визначити в “зеленій скриньці” першочерговими ті програми, які дадуть максимальний ефект для виробників і населення (наприклад, розвиток сільськогосподарської інфраструктури, розвиток сільських територій тощо).

Система державного регулювання розвитку АПВ Україні в умовах глобалізації недосконала і головне завдання держави полягає в тому, щоб забезпечити баланс інтересів усіх суб'єктів ринку: виробників, переробників, трейдерів, споживачів, держави, а також не допустити неконтрольованого експорту сировини й продовольчих товарів. Агропромисловий комплекс

Україні повинен розвиватися як експортно орієнтована сфера й бути складовою стратегії економічного розвитку держави, його продовольчої, енергетичної безпеки та розвитку сільських територій.

Коли йдеться про загрози глобалізації для АПВ України, то це може свідчити про запізнювання заходів щодо регулюванню цього процесу з боку держави. Однак це відбувається, як правило, не стільки з об'єктивних причин, скільки з суб'єктивних. Тому подальші дослідження будуть спрямовані на визначення впливу суб'єктивних факторів глобалізації на розвиток

агропромислового комплексу України, а також на вдосконалення механізму державного регулювання галузей АПВ в умовах глобалізації, захисту внутрішнього ринку від імпорту в рамках правил та норм СОТ та стимулювання експорту агропромислової продукції на світові ринки.

Список літератури

1. Гончарук А. Україна та світова організація торгівлі: стан переговорів та очікування // Вступ України до СОТ: новий виклик економічній реформі – К.: Альфа-принт, 2003. – С. 51 – 59.
2. Джеймс Д. Гейсфорд, Вільям А. Керр Доський раунд: нова угода з аграрної політики // Вступ України до СОТ: новий виклик економічній реформі – К.: Альфа-принт, 2003. – С. 227 – 245.
3. Лузан Ю. Україна на шляху до СОТ: сільськогосподарський аспект // Вступ України до СОТ: новий виклик економічній реформі. – К.: Альфа-принт, 2003. – С. 221 – 226.
4. Михасюк І. Державне регулювання економіки в умовах глобалізації. – Л.: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 39 с.
5. Молдаван Л., Кондратьєва Н., Каменев Р. Вторичные меры // Бизнес. – 2007. – № 9 (736). – С. 35 – 37. – (26 февраля).
6. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.
7. Мостовий Г.І. Ринок продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини: Моногр. – К: Вид-во УАДУ, 1997. – 244 с.
8. Саблук П.Т. Україна в міжнародних аграрних відносинах: торговельний аспект // Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть. – К.: Либідь, 2002. – С. 193 – 209.
9. Саблук П.Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 638 с.
10. Сидоренко О.О. Членство в СОТ і національна агросфера // Ринкові перетворення в АПК України: Зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т економіки. – К., 2002. – С. 124.
11. Статистичний щорічник “Сільське господарство України за 2005 рік” // Державний комітет статистики України: За заг. кер. Ю.М. Остапчука. – К., 2006. – 366 с.
12. Шпаар Д., Беме К. Реформа Общей аграрной политики в Евросоюзе и ее последствия для ФРГ // АПК: экономика, управление. – 2004. – №7. – С. 67 – 76.
13. Шмидт Т. Над пропастью во ржи // Бизнес. – № 39 (662). – (26 сентября). – 2005 г. – С. 118 – 120.

Стратегия государственного регулирования развития агропромышленного комплекса Украины в условиях глобализации. Исследованы вопросы влияния глобализации на агропромышленный комплекс, анализируются концептуальные подходы к определению стратегии государственного регулирования аграрного рынка в условиях глобализации и вступления Украины в ВТО.

Ключевые слова: стратегия, глобализация, ВТО, государственное регулирование, аграрная политика, конкурентоспособность

Questing of define direction and efficacy of state regulation of agricultural complex in globalization are examine in this article, the conceptions approaches in strategy of state regulation of agrarian market in globalization and entry Ukraine in WTO is analyzed.

Keywords: strategy, globalization, WTO, state regulation, agrarian policy, competitiveness

**STRATEGY OF STATE REGULATION DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL
COMPLEX OF
UKRAINE IN GLOBALIZATION**